

Sloboda izražavanja – ZAŠTITA NOVINARSKIH IZVORA, presude Evropskog suda za ljudska prava

Bilten I: ZAŠTITA NOVINARSKIH IZVORA

- ***Ressiot i drugi protiv Francuske***, predstavka br. 15054/07, presuda od 28.6.2012: **zaplijenom i pečaćenjem listinga telefonskih poziva dva novinara, pretresom njihovih domova i novinskih redakcija prekršeno je pravo na slobodu izražavanja**

Podnosioci predavke u ovom predmetu bili su novinari francuskih novina *L'Equipe* i *Le Point*. *Le Point* je 2004. godine objavio članak o istrazi o navodnom dopingu članova profesionalnog biciklističkog tima. Članak prenosi cijele pasuse iz evidencije transkripta snimljenih telefonskih razgovora koje je francuska policija napravila tokom istrage. U nastavku članka objavljena je lista nedozvoljenih supstanci pronađenih tokom pretresa kuće bivšeg profesionalnog bicikliste. Francuska policija je pokrenula istragu o tome kako su novinari došli do ovih podataka. Dva mjeseca kasnije *L'Equipe* je objavio seriju članaka na istu temu prenoseći odlomke zvaničnih spisa i dokumenata iz postupka. Biciklistički tim je podnio krivičnu tužbu zbog povrede tajnosti. Francuski državni tužilac naredio je pretres kancelarija dvoje novina da bi otkrio tragove u vezi dokumenata koji su „procurili“.

Istražni sudija je 2005. g. predmet predao državnom tužiocu da pripremi istragu protiv novinara zbog upotrebe informacija dobijenih povredom povjerljivosti (tajnosti) sudske istrage. Nekoliko mjeseci kasnije sudija je, u intervjuu datim drugim novinama, izjavio da slučaj nije među prioritetnim, da nije imao na raspolaganju dovoljno policijskih službenika i da je bilo tehničkih propusta. Nakon toga, novinari su zatražili da se proglase nevažećim sva dokumenta prikupljena pretresom novinskih redakcija, njihovih domova, kao i zapečaćeni telefonski listinzi.

Nakon dugotrajnog postupka, francuski sudovi su konačno utvrdili da iako je došlo do povrede povjerljivosti prilikom prikupljanja materijala, novinari nijesu počinili krivično djelo njihovim objavljivanjem. Štaviše, sudovi su ustanovili da novinare nije trebalo staviti pod nadzor, niti prisluškivati njihove telefone. Međutim, utvrđeno je da je pretres novinskih redakcija i oduzimanje dokumenata bilo opravdano. Novinari su se žalili Evropskom sudu za ljudska prava.

Evropski sud je ponovio da je zaštita novinarskih izvora jedan od kamena temeljaca slobode medija. Bez takve zaštite izvori bi se mogli plašiti da pomažu medijima u informisanju javnosti. Kao posledica toga, osnovna uloga medija kao čuvara demokratije mogla bi biti narušena i negativno uticati na sposobnost štampe da pruži tačne i pouzdane informacije.

Sud je podsjetio na neke od svojih ranijih presuda i ponovio značaj uloge medija u oblasti krivičnog pravosuđa. Sud se pozvao i na Preporuku Komiteta ministara Savjeta Evrope o pružanju informacija putem medija o krivičnim postupcima. Naglasio je značaj izvještavanja medija za informisanje javnosti o krivičnim postupcima i obezbjeđenje uvida javnosti u funkcionisanje sistema krivičnog pravosuđa.

Sud je konstatovao da se miješanje u povjerljivost novinarskih izvora može opravdati jedino ako takav postupak preovlađuje u javnom interesu. Primjetio je da su vlasti preduzele aktivnosti protiv novinara tek godinu dana nakon objavljivanja članaka i da je jedini cilj pretresa i prisluškivanja telefonskih razgovora novinara bio da se identifikuje izvor informacija.

Sud je istakao da se pravo novinara da ne otkriju svoje izvore ne može smatrati kao puka privilegija koja im se priznaje ili oduzima zavisno od zakonitosti ili nezakonitosti njihovih izvora, već kao sastavni dio prava na informisanje. Zaplijena i pečaćenje listinga telefonskih poziva dva novinara, pretres njihovih domova i novinskih redakcija odobreno je bez dokaza o postojanju za tim preovlađujuće društvene potrebe.

Sud je zaključio da Vlada nije pokazala da je uspostavljena pravična ravnoteža među različitim interesima. Čak i da su razlozi bili relevantni, sud smatra da nijesu bili dovoljni da opravdaju pretres i zaplijenu dokumenata. Korišćena sredstva nijesu bila srazmjerna legitimnom cilju kome se težilo, u svjetlu interesa obezbjeđivanja i očuvanja slobode štampe u demokratskom društvu.

Sud je stoga zaključio da je preduzetim aktivnostima francuska policija novinarima prekršila pravo na slobodu izražavanja.

- **Martin i drugi protiv Francuske**, predstavka br. 30002/08, presuda od 12.4.2012:
osudom zbog objavljivanja djelova povjerljivog izvještaja prekršeno pravo na slobodu izražavanja

Novinari francuskog lista *Midi Libre* su 2005. objavili članak u kojem se navodi da je Regionalni revizorski sud u francuskoj regiji Languedoc-Roussillon kritikovao rukovodstvo regije. U članku su citirani djelovi nacrtu izvještaja koji je tada bio povjerljiv. Protiv novinara je podnijeta krivična prijava zbog povrede povjerljivosti i upotrebe povjerljivih dokumenata. Iako je slučaj dospio na Evropski sud za ljudska prava zbog pretresa novinskih redakcija, vrijedni su pažnje komentari Suda vezani za objavljivanje povjerljivih informacija. Sud je dao sljedeće obrazloženje:

“Podnosioci predstavke, novinari, objavili su ... djelove nacrtu izvještaja Regionalnog revizorskog suda ... članci sadrže uglavnom informacije o upravljanju lokalnih političara i zvaničnika javnim fondovima... Tema je nesumnjivo bila od opšteg interesa za lokalnu zajednicu i podnosioci predstavke su imali pravo da o tome obavijeste javnost... sporni tekstovi su bili u kontekstu javne debate o interesu lokalne populacije, koja ima pravo da bude obaviještena... Uloga istraživačkog novinarstva je upravo da obavijesti i upozori javnost na nepoželjne društvene pojave, čim se domogne relevantnih informacija... Na naslovnoj strani časopisa novinari su istakli da je u pitanju “preliminarni izvještaj ... o istrazi koja je u toku”... Pod takvim okolnostima Sud smatra da su podnosioci predstavke ... pokazali dobru volju i brigu za poštovanje etike svoje profesije.”

- ***Telegraaf Media Nederland Landelijke Media B.V. i drugi protiv Holandije*** (predstavka br. 39315/06), presuda od 22.11.2012: **primjenom mjera tajnog nadzora nad novinarima prekršeno pravo na slobodu izražavanja**

Podnosioci predstavke, holandski dnevna novina i dva njena novinara, objavili su tekstove o istragama AIVD (holandske tajne službe), koji sugeriraju da su podnosioci predstavke došli u posjed strogo povjerljivih dokumenata te službe, koji su u međuvremenu postali dostupni u kriminalnim krugovima Amsterdama. Holandski sudovi naredili su da novina preda ova dokumenta. Sa druge strane, novinari podnosioci predstavke pokrenuli su parnični postupak protiv države tvrdeći da se njihovi telefoni prisluškuju. Podnosioci predstavke obratili su se Evropskom sudu za ljudska prava povodom oba pitanja.

Evropski sud je pitanja razmatrao zajedno, na osnovu čl. 8 (zaštita privatnosti) i čl. 10 (zaštita prava na slobodu izražavanja) Konvencije i utvrdio povredu oba člana u odnosu na prisluškivanje razgovora. Sud je utvrdio da je služba AIVD koristila svoja posebna ovlaštenja (u cilju prisluškivanja razgovora) da bi izbjegla odgovornost za kršenje prava na zaštitu novinarskih izvora. Upotreba ovih posebnih ovlaštenja bila je odobrena bez prethodnog razmatranja od strane nezavisnog tijela, koje takvu upotrebu može da spriječi ili prekine. Takođe, konstatovano je da sudska revizija ne bi ni mogla da povрати povjerljivost novinarskih izvora, nakon što je uništena. Sud je stoga zaključio da je došlo do povrede čl. 8 i 10 Konvencije, jer zakon nije obezbijedio odgovarajuće garancije ljudskih prava u odnosu na ovlaštenja za korišćenje tajnog nadzora.

U vezi sa rješenjem o predaji dokumenata, Sud je utvrdio da potreba da se identifikuje funkcioner(i) AIVD koji je podnosiocima predstavke predao tajnu dokumentaciju ne opravdava nalog za predaju. Sporna osoba(e) mogla je biti jednostavno identifikovana proučavanjem sadržaja dokumenata i pronalaženjem zvaničnika koji su im imali pristup. Dalje, dok Sud potvrđuje pravo AIVD da provjeri da li su svi uzeti dokumenti povučeni iz optica, to nije bilo dovoljno da opravda otkrivanje novinarskog izvora podnosioca predstavke. Sud je u vezi s tim konstatovao da to povlačenje ne može da spriječi da informacije koje su držali svakako padnu u pogrešne ruke, jer su vjerovatno odavno poznate osobama koje su strane u sporu okarakterisale kao kriminalce. Stvarna predaja oduzetih dokumenata nije bila neophodna, jer bi i pregled dokumentacije, kako bi se utvrdilo da je kompletna, i njeno naknadno uništenje, bili dovoljni.

- ***Saint Paul SA protiv Luksemburga*** (predstavka br. 26419/10) 18. april 2013: **pretres prostorija medijske kuće prekršio je pravo na slobodu izražavanja i pravo na privatnost**

Ovaj slučaj se tiče novinske kuće koja je objavila članak o porodicama koje su izgubile starateljstvo nad svojom djecom. Članak je potpisao „Domingos Martins“, ali tog imena nema na spisku novinara luksemburškog Savjeta za štampu, iako na spisku postoji novinar po imenu „Alberto de Araujo Domingos Martins“. Podnijeta je tužba za klevetu i otvorena krivična istraga. U martu 2009. izdat je nalog za pretres da bi se došlo do dokumenata u vezi sa ovim krivičnim djelima, uključujući i dokumenta koja se odnose na identifikaciju autora članka.

Evropski sud za ljudska prava smatra da je nalog za pretres prekršio pravo na privatnost, kao i pravo na slobodu izražavanja. On je naveo da Član 8 Evropske konvencije o ljudskim pravima štiti privatnost ne samo pojedinaca, već obuhvata i kancelarije i poslovne prostore. Sud je uzeo u

obzir da je navedena svrha pretresa – identifikacija autora članka – bila sumnjiva: autora članka je bilo lako identifikovati. Sud je takođe uzeo u obzir da postoji realna opasnost da je pretres sproveden kako bi se dobile informacije o izvorima pomenutog novinara. U ovom slučaju prekršeno je pravo na slobodu izražavanja.

- ***Nagla protiv Letonije*** (predstavka br. 73469/10), 11. jul 2013: pretres kuće novinarkе i konfiskacija laptopa i drugih materijala prekršili su pravo na slobodu izražavanja

Podnositeljka predstavke je televizijska novinarka koja je izvještavala o nedostacima u bezbjednosti jedne od baza podataka koju vodi nacionalna uprava za prihode. Ona je tu informaciju dobila preko neimenovanog izvora i odmah o tome obavijestila upravu za prihode. Nekoliko mjeseci kasnije, policija je izvršila pretres njene kuće i zaplijenila veliku količinu materijala, uključujući kompjuterske hard diskove. Pretres je naknadno odobrio sud.

Evropski sud za ljudska prava je smatrao da su pretres kuće i konfiskacija opreme prekršili slobodu izražavanja, koja štiti i tajnost novinarskih izvora. Napomenuo je da iako je pretres izvršen tri mjeseca nakon što je prvi put prijavila grešku, policija je iskoristila „hitni“ postupak za koji nije bilo potrebno prethodno sudsko odobrenje. Pretres je obuhvatio veliki broj predmeta, a nacionalni sudovi nijesu pružili nikakvo opravdanje za obim izvršenog pretresa, niti za upotrebu „hitnog“ postupka.

Pripremio: Peter Noorlander, direktor Media Law Defence Initiative, London u saradnji sa HRA